

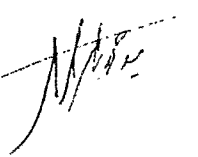
سلام الله على من
آتاه الله الدين
الهدى

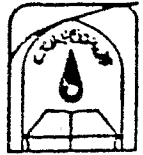
تأییدیه اعضای هیأت داوران حاضر در جلسه دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد

اعضای هیئت داوران نسخه نهائی پایان نامه آقای عبدالله فروزانفر

تحت عنوان: داستان آدم (ع) در قرآن و تورات را از نظر فرم و محتوی بررسی نموده و پذیرش آن را

برای تکمیل درجه کارشناسی ارشد پیشنهاد می کنند.

امضاء	رتبه علمی	نام و نام خانوادگی	اعضای هیأت داوران
	استادیار	نعم غزوی نائینی	۱- استاد راهنما
	استادیار	محمد علی سردوی لاری	۲- استاد مشاور
	استاد	سید محمد تقی کجکی	۳- نماینده شورای تحصیلات تکمیلی
	استاد	سید محمد تقی کجکی	۴- استاد ممتحن
	استاد	محمد علی نائینی	۵- استاد ممتحن

شماره: .....

تاریخ: .....

پیوست: .....

آیین‌نامه چاپ پایان‌نامه (رساله)‌های دانشجویان دانشگاه تربیت مدرس

نظر به اینکه چاپ و انتشار پایان‌نامه (رساله)‌های تحصیلی دانشجویان دانشگاه تربیت مدرس مسأله‌ای از فعالیت‌های علمی - پژوهشی دانشگاه است بنابراین به منظور آگاهی و رعایت حقوق دانشگاه، دانش‌آموختگان این دانشگاه نسبت به رعایت موارد ذیل معین می‌شوند:

ماده ۱ در صورت اقدام به چاپ پایان‌نامه (رساله)‌ی خود، مراتب را قبلاً به طور کتبی به مرکز نشر دانشگاه اطلاع دهد.

ماده ۲ در صفحه سوم کتاب (پس از برگ شناسنامه)، عبارت ذیل را چاپ کند:
کتاب حاضر، حاصل پایان‌نامه کارشناسی ارشد / رساله دکتری نگارنده در رشته علوم قرآن و حدیث است که در سال ۱۳۷۷ در دانشکده علوم انسانی دانشگاه تربیت مدرس به راهنمایی سرکار خانم سیدمهری / سیدمهری آقای دکتر محمد عروسی و مشاوره سرکار خانم / جناب آقای دکتر محمد عروسی (از آن دفاع شده است).

ماده ۳ به منظور جبران بخشی از هزینه‌های نشریات دانشگاه تعداد یک درصد شمارگان کتاب (در هر تربیت چاپ) را به مرکز نشر دانشگاه اهدا کند دانشگاه می‌تواند مازاد نیاز خود را به نفع مرکز نشر در معرض فروش قرار دهد.

ماده ۴ در صورت عدم رعایت ماده ۳، ۵۰٪ بهای شمارگان چاپ‌شده را به عنوان خسارت به دانشگاه تربیت مدرس، تأدیه کند.

ماده ۵ دانشجو تعهد و قبول می‌کند در صورت خودداری از پرداخت بهای خسارت، دانشگاه می‌تواند خسارت مذکور را از طریق مراجع قضایی مطالبه و وصول کند؛ به علاوه به دانشگاه حق می‌دهد به منظور استیفای حقوق خود، از طریق دادگاه، معادل وجه مذکور در ماده ۴ را از محل توقیف کتابهای عرضه‌شده نگارنده، برای فروش، تأمین نماید.

ماده ۶ اینجانب محمدالله فروری دانشجوی رشته علوم قرآن و حدیث مقطع کارشناسی ارشد تعهد فوق و ضمانت اجرایی آن را قبول کرده، به آن ملتزم می‌شوم.

۱۳۷۸ / ۶ / ۸

دانشگاه تربیت مدرس

دانشکده علوم انسانی

پایان نامه دوره کارشناسی ارشد

علوم قرآن و حدیث

داستان آدم (ع) در قرآن و تورات

عبدالله فروزانفر

3828/۲

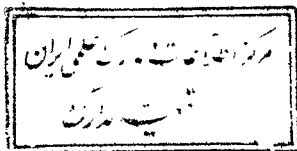
استاد راهنما:

خانم دکتر نهله غروی نائینی

استاد مشاور:

دکتر محمد علی مهدوی راد

زمستان ۱۳۷۷

تقدیم به:

پیشگاه مقدس حضرت صاحب الزمان (عج)

تقدیم به:

پدر و مادر مهربانم

و

برادران و خواهران عزیزم

که همواره دعای خیرشان بدرقه راهم بود.

تشکر و قدردانی

من به سرمنزل عنقانه به خود بردم راه قطع این مرحله با مرغ سلیمان کردم سپاس و ستایش خدای را که توفیق نگارش و به پایان رساندن این رساله را به بنده عطا فرمود. اکنون که به لطف خداوند متعال نگارش این رساله به پایان رسیده، بر خود لازم می‌دانم از کسانی که مرا در این راه یاری نموده‌اند تشکر و قدردانی نمایم.

از استاد محترم سرکار خانم دکتر نهله غروی نائینی که در تمامی مراحل تحقیق مشوق بنده بوده و از هرگونه مساعدت و همکاری دریغ نفرمودند کمال تشکر را دارم.

از استاد ارجمند و معلم دلسوز جناب آقای دکتر محمدعلی مهدوی راد به خاطر رهنمودهای ارزنده و مساعدتهای بی دریغشان در طول تحصیل و نیز در طی این تحقیق، تشکر و قدردانی می‌نمایم.

از استاد ارجمند جناب آقای دکتر سید محمد باقر حجتی، مدیر محترم گروه علوم قرآن و حدیث، که در طول تحصیل همواره از راهنماییهای ایشان بهره‌مند بوده‌ام و همچنین به خاطر قرائت پایان نامه و شرکت در جلسه دفاع سپاسگزارم.

از استاد بزرگوارم جناب آقای دکتر محمدعلی لسانی فشارکی به خاطر زحمات بی دریغشان در طول تحصیل و همچنین مطالعه پایان نامه و شرکت در جلسه دفاع نهایت تشکر را دارم.

از مرکز فرهنگ و معارف قرآن حوزه علمیه قم نیز به خاطر همکاریشان با بنده در انجام این تحقیق صمیمانه تشکر می‌نمایم.

در پایان از کلیه دوستانی که به نحوی در انجام این پژوهش مرا یاری نموده‌اند ولی نامی از آنها برده نشد سپاسگزاری می‌نمایم.

عبدالله فروزانفر

چکیده

از جمله مسائل مهم و قابل توجه در قرآن، طرح داستان امتهای پیشین است. در میان این داستانها، داستان آدم (ع) از آن جهت که به مبدأ پیدایش انسان برمی‌گردد داستانی مهم و فهم آن شایان توجه و دقت است. فهم داستان آدم و چگونگی ظهور، هبوط و زندگانی او می‌تواند تأثیری شگرف در زندگی انسان داشته باشد.

داستان آدم از جمله داستانهایی است که در تورات نیز مطرح شده است. در این پژوهش، داستان فوق در دو کتاب آسمانی قرآن و تورات به مقایسه گذاشته شد و وجوه اشتراک و افتراق آن دو مورد بررسی قرار گرفت. بدین منظور، ابتدا پس از مطالعه سرگذشت آدم در قرآن و تورات، مراحل سیر داستان استخراج شد. پس از قراردادن هرکدام در فصلی جداگانه، ابتدا نظر قرآن مطرح شد و سپس با تورات مقایسه گردید.

مراحلی از قبیل: مبدأ خلقت آدم، دمیدن روح الهی در او، تعلیم اسماء، خلقت حوا، بهشت، درخت ممنوعه، عهد، عصیان و هبوط آدم، در هر دو کتاب موجود است. اما مراحلی همچون: خلافت آدم، سخن فرشتگان، سجده آنها، تلقی کلمات، توبه آدم، اجتناب و اصطفاء او در تورات ذکر نگردیده است. پس از تطبیق مراحل موجود در هر دو کتاب نتیجه شد که هم نکات مشترک و هم وجوه ممیزه‌ای بین این دو کتاب آسمانی وجود دارد. نکات مشترک از آن جهت که منشأ هر دو کتاب و حیانی بوده، و از طرف دیگر قرآن نیز به وجود احکام صحیح در تورات گواهی داده است «وَكَيْفَ يُحَكِّمُونَكَ وَعِنْدَهُمُ التَّوْرَةُ فِيهَا حُكْمُ اللَّهِ» (مائده/۴۳). وجوه ممیزه نیز از آن جهت که تورات مورد دستبرد و تحریف قرار گرفته و خرافات زیادی توسط علمای یهود در آن راه یافته است.

در پایان، سرگذشت فرزندان آدم مطرح شد و مسائلی از قبیل: قربانی، علت، نوع و سبب پذیرش قربانی، چگونگی آگاهی هابیل و قابیل از پذیرش قربانی، علت قتل هابیل، عکس العمل هابیل در برابر تصمیم برادر بر قتل او، کیفیت ازدواج فرزندان آدم و تعلیم بنی آدم در دو کتاب فوق مورد بررسی قرار گرفت. در این قسمت نیز هم نکات مشترک و هم وجوه افتراقی بین دو کتاب وجود داشت.

«فهرست مطالب»

۱	فصل اول: کلیات.....
۲	۱-۱- مقدمه.....
۳	۲-۱- پیشینه تحقیق.....
۴	۳-۱- تعریف مسأله و بیان سؤالهای اصلی تحقیق.....
۵	۴-۱- هدف.....
۵	۵-۱- روش تحقیق.....
۵	۶-۱- فرضیات.....
۶	فصل دوم: شناخت اجمالی تورات.....
۷	۱-۲- مقدمه.....
۷	۲-۲- نگاهی به تورات.....
۹	۳-۲- شواهد و مدارک دال بر تحریف تورات.....
۱۲	۴-۲- تورات از دیدگاه قرآن.....
۱۸	فصل سوم: شیوه قصه پردازی قرآن.....
۱۹	۱-۳- معنی لغوی قصه.....
۲۰	۲-۳- معنی اصطلاحی قصه.....
۲۱	۳-۳- تعریف قصص قرآنی.....
۲۲	۴-۳- تفاوت قصص قرآنی با دیگر قصص.....
۲۲	۵-۳- اهداف قصه های قرآنی.....
۲۷	۶-۳- جایگاه تمثیل در قصص قرآنی.....
۲۸	۳-۶-۱- تعریف مثل.....
۲۸	۳-۶-۲- واقعی یا فرضی بودن مثل.....

- ۲۹ ..... ۳-۶-۳- صدق موضوعی در قصص تمثیلی
- ۲۹ ..... ۳-۶-۴- زبان تمثیلی (سمبولیک)
- ۳۱ ..... ۳-۶-۵- اشاره‌ای گذرا به تاریخچه تمثیلی دانستن پاره‌ای از آیات قرآن
- ۳۳ ..... ۳-۶-۶- تعبیر تخیل در قصص تمثیلی قرآن کریم
- ۳۴ ..... ۳-۶-۷- واقعیت داشتن داستانهای قرآن
- ۳۵ ..... ۳-۶-۸- واقعیت داشتن داستان آدم در عین تمثیلی و سمبولیک بودن آن
- ۳۷ ..... ۳-۶-۹- دیدگاه علماء در مورد داستان فرزندان آدم
- ۳۸ ..... ۳-۶-۱۰- نقد دیدگاه سمبولیک یا تمثیلی دانستن داستان آدم
- ۴۰ ..... ۳-۶-۱۱- نتیجه‌گیری

فصل چهارم: داستان آدم (ع) و مراحل آن

- ۴۱ ..... ۴-۱-۱- خلافت آدم
- ۴۲ ..... ۴-۱-۱- گفتار خداوند به فرشتگان
- ۴۴ ..... ۴-۱-۲- دیدگاه رشید رضا در این باره
- ۴۵ ..... ۴-۱-۳- معنی لغوی واژه «جعل»
- ۴۵ ..... ۴-۱-۴- «جَعَلَ» در اصطلاح مفسران
- ۴۶ ..... ۴-۱-۵- معنی لغوی واژه «خلیفه»
- ۴۷ ..... ۴-۱-۶- خلیفه در اصطلاح مفسران
- ۴۷ ..... ۴-۱-۷- خلافت خداوند مختص کیست؟
- ۴۹ ..... ۴-۱-۸- آدم خلیفه و جانشین چه کسی است؟
- ۵۰ ..... ۴-۱-۹- آدم از لحظه نخست برای زمین آفریده شد
- ۵۰ ..... ۴-۱-۱۰- خلافت آدم در تورات
- ۵۱ ..... ۴-۲-۱- سخن فرشتگان
- ۵۱ ..... ۴-۲-۱- سؤال فرشتگان در برابر اراده خداوند به چه معناست؟
- ۵۲ ..... ۴-۲-۲- فساد و خونریزی خلیفه

- ۵۳ ..... ۳-۲-۴- سخن فرشتگان در تورات
- ۵۳ ..... ۳-۴- منشأ و ماده اولیه خلقت انسان
- ۵۳ ..... ۱-۳-۴- تراب (خاک)
- ۵۵ ..... ۲-۳-۴- طین (گل)
- ۵۶ ..... ۳-۳-۴- صلصال (گل خشکیده)
- ۵۷ ..... ۴-۳-۴- ارض (زمین)
- ۵۷ ..... ۵-۳-۴- ماء (آب)
- ۵۸ ..... ۶-۳-۴- نطفة
- ۵۹ ..... ۷-۳-۴- نتیجه گیری
- ۵۹ ..... ۴-۴- دمیدن روح الهی در آدم
- ۵۹ ..... ۱-۴-۴- در قرآن
- ۶۰ ..... ۲-۴-۴- در تورات
- ۶۱ ..... ۵-۴- تعلیم أسماء
- ۶۱ ..... ۱-۵-۴- مقصود از «أسماء»
- ۶۴ ..... ۲-۵-۴- نتیجه گیری
- ۶۵ ..... ۳-۵-۴- اصالت علم و دانایی
- ۶۵ ..... ۴-۵-۴- اسماء در تورات
- ۶۵ ..... ۵-۵-۴- نتیجه گیری
- ۶۶ ..... ۶-۴- سجده فرشتگان
- ۶۷ ..... ۱-۶-۴- معنی لغوی سجده
- ۶۸ ..... ۲-۶-۴- معنی اصطلاحی سجده
- ۶۸ ..... ۳-۶-۴- کاربرد واژه «سجده» در قرآن
- ۶۹ ..... ۴-۶-۴- لغوی یا شرعی و ایدئولوژیک بودن سجده فرشتگان بر آدم
- ۷۰ ..... ۱-۴-۶-۴- نظر اول

- ۷۰ ..... نظر مفسرین در رد این قول ۱-۱-۴-۶-۴
- ۷۱ ..... نظر دوم ۲-۴-۶-۴
- ۷۱ ..... نظر مفسرین در رد این قول ۱-۲-۴-۶-۴
- ۷۱ ..... نظر سوم ۳-۴-۶-۴
- ۷۲ ..... رد نظریه سوم ۱-۳-۴-۶-۴
- ۷۲ ..... نظر چهارم ۴-۴-۶-۴
- ۷۲ ..... ارزیابی نظریه چهارم ۱-۴-۴-۶-۴
- ۷۳ ..... سجده فرشتگان در تورات ۵-۶-۴
- ۷۳ ..... خلقت حوا ۷-۴
- ۷۴ ..... ماده اولیه خلقت حوا در قرآن ۱-۷-۴
- ۷۵ ..... ماده اولیه خلقت حوا در تورات ۲-۷-۴
- ۷۵ ..... علت خلقت حوا در قرآن ۳-۷-۴
- ۷۶ ..... علت خلقت حوا در تورات ۴-۷-۴
- ۷۶ ..... حوا در چه زمانی از سیر داستان آدم (ع) خلق شد؟ ۵-۷-۴
- ۷۶ ..... همسر آدم و علت نامگذاری او ۶-۷-۴
- ۷۷ ..... بهشت آدم ۸-۴
- ۷۷ ..... منظور از بهشت آدم در قرآن ۱-۸-۴
- ۷۹ ..... اختلاف مفسران در تعیین مکان بهشت آدم؛ آسمان یا زمین ۲-۸-۴
- ۷۹ ..... نتیجه گیری ۳-۸-۴
- ۸۰ ..... بهشت آدم در تورات ۴-۸-۴
- ۸۰ ..... میثاق و مفاد عهد آدم؛ ۹-۴
- ۸۰ ..... عهد آدم در قرآن ۱-۹-۴
- ۸۲ ..... عهد آدم در تورات ۲-۹-۴
- ۸۲ ..... درخت ممنوعه ۱۰-۴

- ۸۳ ..... ۴-۱۰-۱- معنی کلمه «شجر»
- ۸۴ ..... ۴-۱۰-۲- منظور از عبارت «ولا تقربا هذه الشجره»
- ۸۴ ..... ۴-۱۰-۳- درخت ممنوعه در نگاه مفسران (بزرگان)
- ۸۵ ..... ۴-۱۰-۴- آثار شجره ممنوعه
- ۸۵ ..... ۴-۱۰-۵- نتیجه
- ۸۶ ..... ۴-۱۰-۶- درخت ممنوعه در تورات
- ۸۶ ..... ۴-۱۰-۷- نتیجه
- ۸۷ ..... ۴-۱۰-۸- فریب دهنده در قرآن و تورات
- ۸۸ ..... ۴-۱۰-۹- نتیجه خوردن از درخت ممنوعه
- ۹۰ ..... ۴-۱۰-۱۰- تفسیر سمبولیک و تمثیلی درخت ممنوعه
- ۹۱ ..... ۴-۱۱-۱۱- نسیان و عصیان آدم
- ۹۱ ..... ۴-۱۱-۱- نسیان در لغت و اصطلاح مفسران
- ۹۲ ..... ۴-۱۱-۲- «عزم» در لغت و اصطلاح مفسران
- ۹۳ ..... ۴-۱۱-۳- «عصیان» در لغت و اصطلاح مفسران
- ۹۳ ..... ۴-۱۱-۴- «غوی» در لغت
- ۹۴ ..... ۴-۱۱-۵- عصیان آدم به چه معناست؟
- ۹۷ ..... ۴-۱۱-۶- کیفر گناه و عصیان آدم در قرآن
- ۹۷ ..... ۴-۱۱-۷- کیفر گناه و عصیان آدم در تورات
- ۹۸ ..... ۴-۱۲-۱۲- تلقی کلمات
- ۹۹ ..... ۴-۱۲-۱- واژه «کلمه»
- ۱۰۰ ..... ۴-۱۲-۲- «کلمه» در اصطلاح مفسران
- ۱۰۰ ..... ۴-۱۲-۳- واژه «تلقی»
- ۱۰۱ ..... ۴-۱۲-۴- «تلقی» در اصطلاح مفسران
- ۱۰۱ ..... ۴-۱۲-۵- کلماتی که آدم (ع) دریافت کرد

- ۱۰۳..... نتیجه بحث ۶-۱۲-۴
- ۱۰۳..... توبه آدم (ع) ۱۳-۴
- ۱۰۴..... معنی لغوی «توبه» ۱-۱۳-۴
- ۱۰۴..... «توبه» در اصطلاح مفسران ۲-۱۳-۴
- ۱۰۵..... منظور از توبه آدم ۳-۱۳-۴
- ۱۰۵..... هبوط آدم ۱۴-۴
- ۱۰۶..... معنی لغوی واژه «هبوط» ۱-۱۴-۴
- ۱۰۶..... کاربرد واژه هبوط در قرآن ۲-۱۴-۴
- ۱۰۷..... هبوط در اصطلاح مفسران ۳-۱۴-۴
- ۱۰۸..... هبوط آدم؛ مقامی یا مکانی ۴-۱۴-۴
- ۱۰۸..... تکرار «هبوط» در سوره بقره ۵-۱۴-۴
- ۱۱۰..... مخاطب در «اهبطوا» کیست؟ ۶-۱۴-۴
- ۱۱۰..... مَهْبُط آدم و همسرش در قرآن و تورات ۷-۱۴-۴
- ۱۱۱..... اجتناب آدم ۱۵-۴
- ۱۱۱..... معنی لغوی واژه «جَبِي» ۱-۱۵-۴
- ۱۱۱..... «اجتناب» در اصطلاح مفسرین ۲-۱۵-۴
- ۱۱۲..... «اجتناب» در قرآن ۳-۱۵-۴
- ۱۱۴..... اجتناب آدم به چه معناست؟ ۴-۱۵-۴
- ۱۱۴..... اصطفاء آدم ۱۶-۴
- ۱۱۴..... معنی لغوی واژه «اصطفاء» ۱-۱۶-۴
- ۱۱۵..... «اصطفاء» در اصطلاح مفسرین ۲-۱۶-۴
- ۱۱۵..... «اصطفاء» در قرآن ۳-۱۶-۴
- ۱۱۷..... اصطفاء آدم (ع) به چه معناست؟ ۴-۱۶-۴
- ۱۱۷..... گزیده سخن ۱۷-۴

۱۱۸	دیگر تحریفات تورات در این داستان
۱۲۲	فصل پنجم: سرگذشت فرزندان آدم(ع)
۱۲۳	۱-۵- مقدمه
۱۲۳	۲-۵- فرزندان آدم(ع)
۱۲۴	۳-۵- مراد از «ابنی آدم»
۱۲۵	۴-۵- علت قربانی
۱۲۶	۵-۵- نوع قربانی
۱۲۶	۶-۵- شغل فرزندان آدم
۱۲۷	۷-۵- نشانه پذیرش قربانی
۱۲۸	۸-۵- علت پذیرش قربانی
۱۲۸	۹-۵- عکس العمل هابیل در برابر تصمیم برادر بر قتل او
۱۳۰	۱۰-۵- کیفیت ازدواج فرزندان آدم
۱۳۱	۱۱-۵- تعلیم بنی آدم
۱۳۳	۱۲-۵- نتیجه گیری
۱۳۵	منابع و مأخذ
۱۴۲	چکیده انگلیسی

فصل اول

طبیات